

Tipsa [Skriv ut](#)

Som arkitektur är Ryaverkets prisbelönade anläggning på Hisingen strålande, skriver Mark Isitt.

Bild: Lisa Thanner

Arkitektur

Ryaverket | Arkitekt: Per-Eric Persson

Arkitektur

Ryaverket | Arkitekt: Per-Eric Persson

– KUB arkitekter

Beställare: Gryaab

Årets bästa byggnad har utsetts och finns på Ryaverket. GP:s arkitekturkritiker Mark Isitt finner en symbolbyggnad som lovar mer än den håller.

Arkitekturpris till Ryaverket

Det är dags att snacka skit. Bajs. Knappast det du helst tänker på till frukostmackan – knappast det du helst tänker på någonsin – men se, just det är problemet: vår allmänna ovilja att prata om skiten har gjort skiten till allt annat än en skitfråga. Skälet till att detta oglamorösa ämne nu aktualiseras är, aningen förvånande, ett stycke glamorös arkitektur. För en knapp månad sedan belönades Ryaverket med Kasper Salin-priset, den ädlaste utmärkelse ett byggnadsverk kan få i Sverige. Byggnaden i fråga är världens största så kallade skivfilteranläggning, det sista steget i reningsprocessen innan vattnet skickas ut i Göta älv och slammet läggs i röt-kammare. Den invigdes i somras och har ett välvt skal i klarglas och, för att citera arkitekten, "formen av den rena vattendroppen precis innan den brister". Helhetsintrycket är futuristiskt – Star Trek. Om det inte vore för husets högst jordbundna omgivningar, förstås.

Framför den 120 meter långa och 17 meter breda "droppen" sträcker sig en väldig ocean av – bajs. 120 gånger 110 meter med bassänger, åtta meter djupa och fyllda till brädden. Åtminstone är det så det ser ut, och luktar, men vid en närmare titt avslöjas att denna stinkande sörja också rymmer en hel del annat otrevligt. Avföring utgör förstås huvuddelen – Ryaverket tar emot kiss och bajs från hela 649 352 personer i Göteborgsregionen – men här finns även regnvatten från motorvägar, medicinrester från sjukhus, rengöringsmedel från verkstäder ...

Ryaverket är ett melittafilter för alla industrisamhällets vätskor.

– Det är klart att den här byggnaden ska få utmärka sig, den renar ju vårt vatten! utropar arkitekt Per-Eric Persson från göteborgska Kub arkitekter när han lotsar mig mellan bassängerna.

Han talar liksom ur mungipan, försöker andas genom näsan.

– Kom hit och ställ dig, väser han och placerar mig mitt för byggnaden med alla bassängerna för mina fötter.

– Ser du hur bassängernas strikta rutnät förstärker centralperspektivet, hur linjerna leder blicken fram till vårt hus och Rya skog där bakom? Pampigt, va?

– Lite som Versailles, säger han och tycks inte det minsta ironisk.

Ursprungligen var skivfilteranläggningen tänkt att bli en korrugerad plåtlåda, förklarar Persson. Plåtlådan var redan ritad och färdig att bygga när han fick nys om projektet. Hade han inte råkat känna en konstruktörskonsult som arbetade med Ryaverket skulle "droppen" aldrig blivit av.

– Jag tjatade på min bekant i evigheter, försökte förklara att man höll på att slarva bort chansen att göra något mycket vackert och positivt, säger han på stilla norrländska.

Han skrattar.

– När jag slutligen fick presentera min vision blev det alldeles tyst runt bordet.

Att styrelsen till sist lät sig övertygas säger en del om hans argumentationstalang.

Bilden av den kristallklara droppen svävande över föroreningarna är förstas svår att inte älska. Liksom referensen till franska barockslott. Bara förmågan att se skönhet i allt detta virrvarr av traverser, kablar och smutsiga räcken är värd att applådera.

Men beslutet säger också mycket om Ryaverkets behov av en symbolbyggnad. En byggnad som andas ekologi, högteknologi och en vilja att prata skit med alla som är intresserade av att lyssna. Allt det där som verket varit lite si och så med på senare år, om man ska tro miljövännerna.

– Det är ett vackert hus, absolut, men i mitt tycke försöker Ryaverket dölja en massa otäcka saker med en snygg fasad, konstaterar Lena Jarlov, även hon arkitekt men också initiativtagare till nätverket Ren åker, ren mat.

– Ryaverkets huvudsyfte är att rena avloppsvattnet, att minimera utsläppen i haven, fortsätter Jarlov. Men vad man nu kommit på är att även slammet ska utnyttjas. Man vill sprida det på våra åkrar. Slammet som är fullt av tungmetaller, östrogener, silver och flamskyddsmedel. Det är inte klokt!

– Ett riksdagsmål är att 60 procent av fosfor i avlopp ska återföras till produktiv mark, försvarar sig Stig Hård, avgående vd på kommunala Gryaab, bolaget som driver Ryaverket. För utan fosfor överlever vi inte. Den är en ändlig resurs, precis som oljan, och inom 100 år kan den vara en bristvara. Vi behövde bli bättre på att tillvarata den.

Det är denna radikala ambition som "droppen" kommit att symbolisera, idén om att återvinna fosfor från vår avföring. Och att arkitekturen propagerar skickligt för sin sak är uppenbart – det är svårt att föreställa sig en byggnad som bättre förmedlar sin beställares budskap. Ur det bruna slammet häver sig glasvolymen, ren, naken, upplyst, till formen synnerligen human. Pålitlig! Beslutet om slamspridningen ter sig genast som både framsynt och välöverbärgt.

Tills man tar del av den debatt som just nu rasar kring fosformålen, vill säga.

Så här skriver till exempel Läkare för miljön:

"Tungmetallen kadmium är en känd hälsofarlig förorening i slam. Ur medicinsk synpunkt är det utomordentligt viktigt att så snart som möjligt bromsa befolkningens kadmiumexposition."

Och Kemikalieinspektionen:

"Återföringen av slam medför en nettoackumulering av metaller och långlivade organiska ämnen i miljön."

Och Lunds Miljöförvaltning:

"Vi anser att avloppsfraktioner inte skall få spridas på åkermark eller på annan produktiv mark."

Och Livsmedelsverket:

"Vi framhåller att kunskapsbegränsningar angående helheten av kemikaliespridningen via slam stödjer restriktiviteten enligt försiktighetsprincipen."

Och när Lena Jarlov själv publiceras på GP debatt låter det så här:
"Sprider man Ryaslam tillför man tio gånger mer kadmium än om man sprider konstgödsel. Detta är mycket allvarligt."

Efter att ha läst det blir det lite svårare att tro på byggnadens ärliga uppsyn.

Ryaverket processar 50 000 ton slam per år. Det är tillräckligt för att fylla hela Nya Ullevi, säger Hård glatt. Vilken angenäm tanke. Målsättningen är att man med tiden ska sprida tio procent av denna volym på åkrarna, 5 000 ton. Men hittills har Ryaverket bara gödlat med ett par hundra.

– Alltså väldigt, väldigt lite, betonar Hård, som från sitt tjänsterum kan se rakt igenom "droppen" bort till de gamla ekarna i Rya skog.

Att satsningen kommit av sig kan tillskrivas den massiva kritiken. Det förorenade slammet har inte – fallit i god jord.

– I Kungsbacka erbjöd man bönderna gratis slam, till och med lovade att köra hem det åt dem, säger Jarlov. Men bönderna ville inte ha det.

Därmed förringas betydelsen av "droppen" ytterligare.

Som arkitektur är den tveklöst strålande. Med små medel – gedigna material, kontrastfärger och ljussättning – har Persson skapat en mycket vacker byggnad, en efterlängtd förädling av den industriarkitektur som är de flesta knegares trista vardag. Dessutom hjälper den till att tydliggöra reningsanläggningens hela syfte, och det är viktigt, för till Ryaverket kommer alla Göteborgs femteklassare. Placeringen av byggnaden är högst symbolisk: på ena sidan anläggningen finns de förorenade bassängerna, på den andra välmående Rya skog.

Men ur ett miljöperspektiv framstår dess betydelse som mer marginell. Visst, det är viktigt att undvika att fosfor hamnar i haven där den orsakar övergödning. Men om "droppens" enda uppgift blir att snappa upp fosfor – för att sedan bara se denna livsnödvändiga resurs ruttna bort i ett bergrum – då verkar dess nytänkande och progressiva form minst sagt en smula överdriven.

Lika fåfänglig som den droppe den vill efterlikna.

Skit också.

[MARK ISITT](#)

[Publicerad 22 december 2010](#) [Uppdaterad 22 december 2010](#)